

Гучний скандал у шляхетному сімействі

Після викриття порушень своїх парламентаріїв
Велика Британія вже ніколи не буде такою, як раніше

Віктор КАСПРУК, політолог

Сенсаційна відставка спікера Палати громад британського парламенту Майкла Мартіна стала частиною гучного політичного скандалу, спричиненого невинуватими компенсаціями особистих витрат членів парламенту. Це безпрецедентний по суті випадок, оскільки за всю 800-річну історію англійського парламентаризму подібне трапилося лише один раз – понад 300 років тому, коли в 1695-му тодішнього спікера сера Джона Тревора було викрито в хабарництві.

До речі, на Майкла Мартіна, який 9 років прослужив спікером Палати

громад, скарги від парламентаріїв надходили давно. Багато хто вважав його слабким і некомпетентним спікером. Та останньою краплею, що викликала обурення багатьох членів парламенту і громадськості, стала його поведінка під час скандалу з публікацією в газеті *The Daily Telegraph* документів про невинуваті компенсації особистих витрат депутатів. Мартін намагався заблокувати цю публікацію, нацьковував на газету поліцію і нічого не зробив для відновлення престижу парламенту та довіри до його членів. Під петицією, у якій висловлювалася недовіра спікеріві, підписалися 23 депутати від різних партій, причому число підписів з кож-

ним днем збільшувалося. Це змусило Мартіна оголосити, що 21 червня він іде у відставку, а 22-го відбудуться вибори нового спікера.

Наразі масштаби розтягування бюджетного «пирога» приголомшують. Наприклад, Шон Вудворт, який вважається найбагатшим міністром (у Великій Британії уряд формується з членів парламенту), отримав 100 тис. фунтів (приблизно 200 тис. дол.) як компенсацію застави за своє житло. Депутатові Бобу Маршаллу-Ендрюсу відшкодували 118 тис. фунтів витрат на ремонт службової квартири, а також на придбання стереоустановки, дорогих меблів і двох килимів ручної роботи з Кенії. При-

близно такі самі витрати дозволяли собі й багато інших депутатів.

Варто пригадати, що спікер Палати громад – фігура, незалежна від уряду. Його обирають депутати, він автоматично переобирається після парламентських виборів і за традицією виконує свої обов'язки довільно або до добровільного виходу на пенсію. Тому відставка Майкла Мартіна не лише стала історичною сенсацією, а й засвідчила серйозну кризу англійського парламентаризму.

Як зазначає сама газета, коли вона «отримала перші подробиці стосовно претензій до витрат депутатів, одразу стало зрозуміло, що необхідно буде провести розслідування безпрецедентного масштабу. Редактори і журналісти отримали понад мільйон сторінок інформації: квитанції, записи, листи та інші документи, які належало декодувати, дослідити й оцінити. Але від самого початку було зрозуміло одне – велика кількість депутатів вдавалася до систематичного «доїння» бюджетних коштів задля поліпшення свого фінансового добробуту».

Коли *The Daily Telegraph* вирішила, що виборці мають право знати все про своїх обранців, вона розпочала розслідування діяльності кожного з парламентаріїв (адже це цінний ресурс для голосування виборців на наступних виборах) і створила з цієї метою групу журналістів, яких розмістила у безпечній кімнаті в головному офісі газети.

До роботи залучено експертів, завдання яких – скрупульозно дослідити й проаналізувати витрати членів парламенту. На кожного із 646 депутатів заведено теку, де міститься інформація за останні 4 роки, а це кілька сотень сторінок на одного парламентарія. Отже, необхідно щонайменше дві години, аби кожен з них міг ознайомитися з наявними документами й потім відповісти на запитання журналістів. Хоча вже побіжний аналіз фактичних витрат свідчить про великі проблеми: оплата депутатами за бюджетний коштом розкішної електроніки, другого чи третього будинку, ремонту нерухомості, телетрансляції і DVD чи навіть собачого корму. (Як з'ясувалося, порушень припускалися депутати як

від Лейбористської, так і від Консервативної партій.)

Це лише перший етап тривалого процесу. Далі відбудеться низка перевірок державних архівів, доступних публічно іпотечних компаній і подальше оприлюднення подробиць. Це допоможе встановити, чи наявний так званий фантом іпотечної претензії і чи справді члени парламенту, фактично маючи власний будинок в одному регіоні Великої Британії, використовують фінансування платників податків для утримання ще одного будинку в іншому місці. Одне слово, робота журналістів разом із депутатами обіцяє бути трудомісткою і тривалою.

Водночас деякі критики стверджують, що *The Daily Telegraph* видає інформацію краплина за краплиною, щоб викликати в депутатів занепоко-

Члени парламенту проявили себе як цинічні, егоїстичні скнари, і британській громадськості пробачити їм це буде важко

ення. Але команда газети – редактори, журналісти, репортери, дизайнери, художники, юристи та фахівці з мультимедіа – чітко усвідомлює всю важливість такої інформації та першочергову необхідність точності й швидкості донесення її до британської громадськості. Цю інформацію газета публікує настільки оперативно, наскільки це можливо, з огляду на великі слідчі зусилля, що їх необхідно докласти в кожному конкретному випадку. На час написання цієї статті докладні дані про свої витрати надали більш як 200 депутатів, і майже третина з них не має жодних претензій. Ані газета, ані її читачі не

сумніваються, що в інтересах британського суспільства треба продовжувати розслідування цього широкомасштабного скандалу й довести справу до кінця.

Можна сказати, що згаданий скандал докорінно змінить Велику Британію і вона вже ніколи не буде такою, як раніше. До того ж він відкриває дорогу опозиції. Її лідер, голова Консервативної партії Девід Кемерон у разі приходу до влади обіцяє значно змінити політичну систему країни, відібравши частину повноважень у прем'єр-міністра. За словами Кемерона, радикальна реформа дасть змогу відновити довіру до керівництва країни після гучного скандалу з неправомірним використанням бюджетних коштів.

В опублікованій у газеті *The Guardian* статті Кемерон, якому багато хто пророкує перемогу на виборах і крісло прем'єр-міністра, виступив за послідовну децентралізацію влади, підвищення прозорості правлячих структур і посилення звітності. Крім того, він запропонував встановити фіксовані терміни повноважень законодавців. Першим вагомим наслідком розгортання британського скандалу вже зараз стало те, що деякі члени Палати громад змушені були заявити, що не виставлятимуть свої кандидатури на нових виборах. На думку англійських аналітиків, сотні депутатів можуть втратити свої місця. Адже загальні парламентські вибори мають відбутися не пізніше, ніж улітку 2010 року, а опитування свідчать, що вже зараз правляча партія лейбористів за рейтингом удвічі поступається консерваторам.

На думку Кемерона, цей скандал начисто показав простим британцям, що насправді вони дуже мало контролюють ситуацію в країні. Сам лідер консерваторів домагається дострокового голосування. Він зазначає, що скандал з витратами депутатів – лише привід для народного обурення, що необхідно реформувати всю владну систему, і основною метою запропонованих реформ називає «масштабний, рішучий, радикальний перерозподіл влади», у тому числі з передачею багатьох функцій від уряду парламентові і, відповідно, збільшенням ролі

➤ останнього в політичному житті країни. «Шляхом децентралізації, прозорості і підконтрольності ми повинні забрати владу в політичній еліті і вручити її чоловікам і жінкам на вулицях», – наголошує Кемерон.

Оскільки в скандалі, що його вже названо «найпохмурішим днем британського парламенту», замішані як лейбористи, так і консерватори, обидва лідери партій вдалися до крайніх заходів. Прем'єр-міністр Гордон Браун приніс вибачення у зв'язку з поведінкою депутатів-лейбористів і розпорядився створити спеціальну комісію для перевірки обґрунтованості бюджетних витрат членів парламенту за останні 4 роки. Девід Кемерон, який також вибачився, вимагає повернути платникам податків тисячі аморально привласнених фунтів і теж утворив комісію консерваторів, що розгляне депутатські декларації про відшкодування службових видатків і змусить повернути гроші за витрати, які визнає зайвими. Власне, і Браун, і Кемерон чітко вловили настрої британського суспільства. А він, як констатує один зі старих британських парламентаріїв, лейборист лорд Джон Стіл, «дуже похмурий»: «Народ надзвичайно знервований. Боюся, що це надовго. І повернути довіру виборців буде дуже непросто».

Проте поведінка народних обранців викликала в британців не так розчарування, як відверту злість. Особливо вони обурені тим, що «бенкетували» депутати і під час чуми, тобто – кризи. Авторитет політиків упав до найнижчого рівня за всю історію опитування громадської думки: лейбористів підтримує 23%, а консерваторів – 45% респондентів. Якщо торі вдасться зберегти такий рівень підтримки до літа 2010 року, коли відбудуться вибори до парламенту, вони легко здобудуть перемогу.

Розгублені прихильники всіх партій. Адже це криза не окремих персон чи партій – під загрозою вся політична система Великої Британії, під загрозою моральне право партій на керівництво країною. Парламент зазнав краху, уряд паралізований, взаємні звинувачення й відставки через зловживання коштами платників податків, які обирали депутатів для того, щоб ті служили народові, роблять настрої парламентаріїв дуже песимістичним.

Найважною є криза британської конституційної системи. У результаті скандалу суспільна довіра до політики і політиків впала до небачено низького рівня, що збережеться впродовж цілого покоління, а можливо – і довше. Члени парламенту проявили себе як цинічні, егоїстичні скнари, і британській громадськості пробачити їм це буде важко.

Англійські експерти взагалі вважають обрання Майкла Мартіна спікером Палати громад 9 років тому великою помилкою, а його діяльність на цій посаді непрофесійною і непродуктивною. Його призначення від самого початку сприймалося неоднозначно. Багато хто вважав, що Мартін не володіє необхідним для цієї посади інтелектом і політичною базою, що це людина дуже застарілих та упереджених поглядів. А

дехто навіть закидав йому малоосвіченість, адже за першою професією Мартін – робітник-металіст і у велику політику він прийшов з тред-юніонізму.

За традицією вважається, що правляча партія не має потреби контролювати спікера чи навіть висувати кандидата на це крісло. Зазвичай на цій посаді відбувається партійна ротация. Щоправда, можливо, запанує думка, що лейбористське правління все ще триває і новий спікер має нібито досидіти до зміни уряду. Проте за нинішнього хаосу, що панує в парламенті та уряді, традиція і прецедент уже не відіграють колишньої ролі і члени парламенту можуть поставити на будь-кого, хто має достатній авторитет, аби відновити моральний дух у цій пригніченій скандалом установі народного представництва.

Скандал в британському парламенті насамперед засвідчив, що, попри всі складнощі сучасного кризового стану суспільства та економіки, британське суспільство і його політикум у цілому є здоровими. Що лише підтвердило певне лідерство Великої Британії в цьому сенсі, оскільки саме вона розпочала революційний рух за обмеження

«Шляхом децентралізації, прозорості і підконтрольності ми повинні забрати владу в політичній еліті і вручити її чоловікам і жінкам на вулицях»

Лідер лейбористів **Девід Кемерон**

абсолютистської влади самодержців і перехід до переважно парламентської моделі, яка з певними модифікаціями існує донині (принаймні як парламентська модель сучасного типу). І досить знаковим є той факт, що цей скандал відбувся саме в парламентській гілці влади, а не у виконавчій. Хоча останні місяці саме до виконавчої влади, можливо, було найбільше претензій з боку суспільства.

Річ у тім, що парламентська гілка влади в здоровій політичній системі є своєрідним барометром, який відображає безліч тих показників, що визначають найважливіші параметри суспільного і політичного життя країни. У цьому й полягає суть представницької функції парламентської влади. З другого боку, парламент є не пасивним спостерігачем суспільних настроїв, він регулює суспільно-політичні процеси і визначає стратегію розвитку країни. І це одна з основних законодавчих функцій парламентської влади.

Власне кажучи, цим і пояснюється той факт, що британський парламент, виконуючи функцію суспільно-політичної совісті країни, не може (щонайменшим чином) бути розсадником корупції і фінансових зловживань владою та її тиску на суспільство. І головним попереднім висновком цього скандалу є те, що здорове не лише британське суспільство, а й принаймні його парламентська гілка влади, яка оперативним і належним демократичним чином відреагувала на власну хворобу і демонструє найкращі зразки її лікування.

Парламентський скандал у Великій Британії є знаковим для всієї демократичної світової спільноти і, можливо, насамперед – для України. Оскільки вкотре демонструє, що, попри спроможність корупції до змащення бюрократичного механізму, який без цього не може повноцінно функціонувати, показник цього «змащення» не може перевищувати (особливо в кризові часи) певного рівня. А саме того, що визначений у британському і загалом демократичному суспільстві як межі лобіювання. Решта (поза межами законного лобіювання) є кримінальною складовою корупції і зловживань.

Хоча в Україні навіть введення закону про лобіювання і визначен-

ня меж останнього навряд чи дасть швидкий результат. Оскільки неважко спрогнозувати, що за сучасного рівня розвитку судів й усіх, без винятку, правоохоронних органів, у тому числі МВС і прокуратури, такий закон призведе до того, що будь-яку корупцію підганятимуть під нього або притягуватимуть за вуха до цього закону саме для тих, хто вчасно й достатньо «змастив» правоохоронну бюрократію.

Такого безмежного розгулу, як в Україні, корупція, швидше за все, не має в жодній цивілізованій країні, і тут ідеться не лише про вихід за рамки лобіювання, а й про те, що це вже становить найбільшу загрозу національній безпеці держави. Оскільки фактична недієздатність правової системи стала тим гальмом, що перекрило рух не лише внутрішньому розвитку країни, а й її інтеграції до Європи і до передової світової системи, фактично унеможлививши стратегічний поступ України. А це – пряма загроза існуванню країни як такої у майбутньому. На сьогодні саме цей чинник поставив Україну на межу державного краху та дезінтеграції. Про що неодноразово заявляли провідні вітчизняні і європейські політики.

Проте момент істини, що випливає з нинішнього парламентського скандалу в Британії, є важливим чинником, який теоретично спроможний допомогти становленню української системи влади. В Україні, як і в інших демократичних державах, саме парламент, потенційно являючи собою совість політичної і соціальної системи, може відіграти дуже важливу стабілізаційну роль, якщо в кризовий період виробить стратегічну концепцію становлення як реальної судової правової системи, так і тієї основи, на якій зможе в подальшому працювати виконавча влада. Хоч би яку форму вона мала – президентську, прем'єрську чи якусь іншу. Хоча для України якась інша модель республіки, окрім парламентської чи президентської, є малоймовірною.

Можливо, це найбільша за всю історію України мега-місія, яку може й мусять виконати український парламент – Верховна Рада. Дуже бажано – ще до того, як закінчить свою роботу в цьому скликанні.